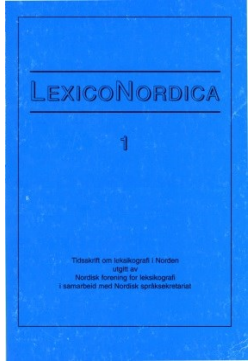

LexicoNordica

Forfatter:	Henning Bergenholtz [En almen alordbog?]	
Anmeldt værk:	<i>Der Brockhaus in fünf Bänden</i> . Mannheim/Leipzig: F.A. Brockhaus, 1993-1994.	
Kilde:	LexicoNordica 1, 1994, s. 239-242	
URL:	http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/lexn/issue/archive	

© LexicoNordica og forfatterne

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre LexicoNordica (1-16) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

Henning Bergenholtz

En almen alordbog?

Der Brockhaus in fünf Bänden. Achte, neu bearbeitete Auflage. Erster Band A–Eis 1993, Zweiter Band Eit–Iz 1993, Dritter Band J–Net 1993. Vierter Band Neu–Sil 1994. Mannheim/Leipzig: F.A.Brockhaus.

Efter udsendelsen af den foreløbige ordliste til den nordiske leksikografiske ordbog (Bergenholtz et al. 1993) fik vi bl.a. en tilbage-melding om udtrykket **albog**. Hvad er det? Er det ikke en selvop-fundet og i øvrigt uforståelig term? Det var det faktisk ikke. Det er et udtryk, som er blevet genoplivet af Wiegand (1988), men som stammer fra den her omtalte encyklopædi, som første gang udkom 1936. Lettere forståeligt er måske det mere udbredte udtryk **encyklo-pædisk ordbog**, som bruges i titlen til flere nye amerikanske og engelske opslagsværker, men som kan forfølges tilbage i hvert fald til Pierer (1835). Der er ikke enighed om, hvorvidt der ved en albog hhv. encyklopædisk ordbog skal forstås et opslagsværk, som i praksis bringer både sproglige og encyklopædiske oplysninger, eller om det er opslagsværkets intenderede formål, der er afgørende (Wiegand 1988). Det er heller ikke vigtigt i denne sammenhæng, for det må straks fastslås, at mængden af sproglige oplysninger er så ringe, at denne ordbog på trods af sin historie hverken efter den ene eller den anden opfattelse kan kaldes en albog med rette. Så det er stadigvæk først og fremmest i det angelsaksiske område, at en sådan albog, som efter min mening må opfylde en lang række brugerønsker samtidig, foreligger på markedet, fx Chancellor 1989, Longman 1992, Oxford 1991. Det samme gælder således også de nordiske markeder, hvor de nyere encyklopædier i (for) høj grad følger traditionen og ikke har forudset at give brugeren mulighed for at søge både sproglige og saglige op-lysnings i et og samme opslagsværk. I stedet udarbejdes – som i Danmark og Sverige – på samme tid en stor sprogdordbog og en stor sagordbog. Der foregår ganske vist et vist samarbejde, men der udkommer to forskellige opslagsværker.

De foreliggende fire bind af Brockhaus er indbundet solidt, de kan derfor tåle at blive hentet frem fra reolen mange gange uden at gå op i bindingen. Selve det æstetiske hovedindtryk er yderst positivt, der er to tekstspalter med mange større billeder, tegninger og tabeller. Dertil kommer en tredje smallere spalte i yderkanten med plads til mindre illustrationer. Dette første indtryk holder dog ikke helt ved nærmere eftersyn. For det første er den valgte skrifttype så lille, at det for enhver bruger over 50 (og andre brugere uden falkeøjne) er alt for anstrengende at læse i bogen. Det er forståeligt, at forlaget prøver at

presse mest mulig information ned i et mindst muligt antal bind. Her ville jeg have foretrukket en udgave med syv eller otte bind i stedet for de planlagte fem. Hvis det havde påvirket prisen i opadgående retning, kunne man i stedet for det meget kraftige papir have valgt en betydeligt billigere papirtype. For det andet er illustrationerne i den yderste spalte anbragt uden klar hensyntagen til de artikler, de skal illustrere. Fx findes et billede af sangfuglen *Pirol* i bind 4 helt fornedet på side 236, artiklen står midt på højre spalte på side 237. Her findes på øverste del af illustrationsspalten et billede af byvåbenet fra *Pisa*, men denne artikel findes helt nede i højre spalte på siden. Derefter følger et billede af byvåbenet fra *Pirmasens*, men artiklen findes øverst i spalten. Endelig er der som nederste illustration et billede af kornblomsten *Pippau*, mens artiklen om blomsten findes midt på foregående side i højre spalte.

Mange ordbøger (og encyklopædier) roser sig af at være til hjælp for enhver i alle tænkelige spørgsmål. Det gør denne ordbog ikke, idet den ikke forudser nogen bestemt brug eller bruger. Den vil fortægne alt, hvad der i dag er af "central betydning". Det er selvfølgelig meget bredt. De fire første bind indeholder ca. 110.000 artikler, med det endnu ikke udkomne femte bind vil der blive omtrent 140.000 lemmata. Man går derfor i rigtig mange tilfælde ikke forgæves, hvis man søger oplysninger. Men hverken denne eller andre encyklopædier kan til konkrete fagområder måle sig med disse fags specialleksika. Fra molekylærbiologien findes der fx udførlige, men ikke altid let forståelige oplysninger om:

Gallen, Gameten, Gaschromatographie, Gel, Gelfiltration, Gelchromatographie, Gene, Genbank, Genexpression, Genetik, genetisch, genetischer Fingerabdruck.

I to af tilfældene foreligger dobbeltlemmata: *Genbank*, *Genbibliothek* og *genetischer Fingerabdruck*, *DNS-Fingerprinting*. I første tilfælde kan man være heldig at finde udtrykket *Genbibliothek*, da det står på den forventede alfabetiske plads i lemmalisten. Samtidig fungerer det som synonymangivelse til indgangslemmataet. I sidste tilfælde kan dobbeltformen kun fungere som synonymangivelse til indgangslemmataet, for *DNS-Fingerprinting* findes ikke som selvstændigt (henvisnings)lemma. Heller ikke det fagligt mere almindelige *DNA-Fingerprinting* er anført. I det hele taget kunne man ønske optagelse af flere forkortelser, som i molekylærbiologien er meget udbredte og også bruges i populærvidenskabelige tidsskrifter. Forkortelsen *G* anføres ganske vist i ordbogen, men ikke med betydningerne 'guanin', 'guanosin' og 'glycin'. Derimod er både *Guanin*, *Guanosin* og *Glycin* lemmatiserede, de to første uden angivelse af brugte forkortelser for lemmategnet og den sidste kun med trebogstavforkortelsen *Gly* og ikke med den mere almindelige forkortelse *G*. Det må indrømmes, at

jeg selv ville slå op i et fagleksikon, hvis jeg vil vide noget om *gDNA* ('genomisk DNA'), i dette tilfælde er det også nødvendigt, da hverken dette udtryk eller *gDNS* eller *genomische DNA* eller *genomische DNS* tilhører de 140.000 lemmata. Det samme gælder for så centrale udtryk som fx *Gelelektrophorese*, *Genfamilie*, *Genkarte*. Også fra området musik medtages kun et vis udsnit, fx findes der stort set ingen angivelser til folkemusikinstrumenter. De foretagne valg eller fravalg kan selvsagt ikke altid opfylde alle behov hhv. forventninger. Det er for mig ikke forståeligt, hvorfor Clara Schumann, men ikke Fanny Mendelssohn er optaget. I øvrigt er de biografiske oplysninger fortræffelige, men noget ujævne og af og til noget indforståede, eller i hvert fald svært forståelige for lægfolk. Fx finder man under *Heinrich Schütz*: "S. vermittelte der dt. Musik die neuen Formen der ital. Musik des 16. Jh.: den einstimmigen Sologesang mit Generalbaß (Monodie) und selbständig geführten "konzertierenden" Soloinstrumenten und die Mehrchörigkeit der Venezian. Schule mit ihren Vokal- und Instrumentalgruppen. ..." Almindelige musikalske betegnelser er derimod forklaret både korrekt og lettere forståeligt. I sammenligning med den i dette tidsskrift også anmeldte "Musikordbogen" er Brockhaus næsten uden indskrænkninger at anbefale, jeg ville dog have foretrukket hele sætninger i stedet for den valgte nominalstil: **Legato** Overgang fra en tone til neste uten opphold (Musikordbogen)

Legato, Ligato [...] musikal. Vortragsbez.: gebunden, d.h. die aufeinanderfolgenden Töne ohne Unterbrechung z.B. des Atemstroms oder Bogenstrichs lückenlos aneinanderreihend; in der Notenschrift durch den Binde- oder Legatobogen bezeichnet. (Brockhaus)

På ét område er denne ordbog aktuel og omfattende informativ: Mht. den politiske og samfundsmæssige udvikling siden Murens fald i 1989. Der findes alle former for oplysninger om nye og gamle partier, nye og gamle forbundslande og om alle vigtige politiske personligheder. Her er et af de punkter, hvor ordbogen ganske vist hurtigt mister sin aktualitet, men netop nu er særlig nyttig.

Hvis blot ordbogen havde valgt en noget større skrifttype, ville både indhold og udformning lokke til hyppigere brug, også når der ikke foreligger konkrete tvivlstilfælde. Således finder man i bind tre efter side 560 fire dobbeltsidede udklafsfolier med titlen "Modell des Menschen", som kan betragtes hver for sig eller lægges sammen, så man kan se sammenhængen mellem venerne, skelettet, musklerne og indre organer. Redaktørerne må dog selv være gået ud fra, at brugerne blader rundt i bøgerne, for artiklen *Mensch* findes på side 547-48 uden henvisning til de virkelig instruktive illustrationer.

Hvert af bindene koster DM 148,-. Det vil sige, at når alle fem bind foreligger, vil prisen være knap 3.000 danske kroner. Da den er på

tysk, vil den sikkert ikke være interessant for almindelige nordiske købere, men den kan dog anbefales til alle institutter for tysk; de bør kunne få råd til den nyeste tyske encyklopædi, som på mange måder giver fyldestgørende og aktuelle oplysninger om mange udtryk fra mange centraler områder.

Litteratur

- Bergenholtz, Henning/Ilse Cantell/Ruth V. Fjeld/Dag Gundersen/Sigurður Jónsson/Hans Kristian Mikkelsen/Bo Svensén 1993: *Nordisk leksikografisk ordbog*. Oslo: Nordisk Forening for Leksikografi.
- Chancellor 1989 = *The Illustrated Family Encyclopedic Dictionary*. Vol. 1 A-K, vol. 2 L-Z. London: Chancellor. (1986¹ som *The Mini Oxford Encyclopedic Dictionary in ten volumes* ved Oxford University Press).
- Flisnes, Leiv: *Musikkordboken*. [Oslo]: Tano 1992.
- Longman 1992 = *Longman Dictionary of English Language and Culture*. Harlow/Essex: Longman.
- Oxford 1991 = *The Oxford Encyclopedic English Dictionary*. Ed. by Joyce M. Hawkins/Robert Allen. Oxford: Clarendon Press.
- Pierer, H.A. 1835: *Universal-Lexikon oder vollständiges encyklopädisches Wörterbuch*. Erster Band. Altenburg: Literatur-Complot.
- Wiegand, Herbert Ernst 1988: Was eigentlich ist Fachlexikographie? Mit Hinweisen zum Verhältnis von sprachlichem und enzyklopädischem Wissen. I: Horst Haider Munske/Peter von Polenz/Oskar Reichmann/Reiner Hildebrandt (Hrsg.): *Deutscher Wortschatz. Lexikologische Studien. Ludwig Erich Schmitt zum 80. Geburtstag von seinen Marburger Schülern*. Berlin/New York: de Gruyter, 729-790.